

Posudek na diplomovou práci bc. Edvarda Oberfalcera Insitní umění v Československu

Historik píšící o některém z jevů spojených s moderním výtvarným uměním a jeho teorií se vystavují velkému nebezpečí, že se nechají strhnout některým působivým teoretickým konceptem a jejich text se stane spíše apologií příslušného směru či názoru a nikoliv skutečným originálním a plně vědeckým dílem. Samozřejmě zvláště náchylní jsou k této variantě méně zkušení badatelé, včetně studentů vypracovávajících diplomové práce.

Určitý problém diplomové práce E. Oberfalcera představuje už její název, který se hlásí k výraznému a svým způsobem dost ojedinělému teoretickému konceptu, který vypracoval v šedesátých a sedmdesátých letech slovenský výtvarný teoretik Štefan Tkáč. Jeho pokus nahradit údajně pejorativní výraz naivní umění nově vytvořeným pojmem insitní nebyl příliš úspěšný a zejména se nepodařilo termín uplatnit i na mezinárodním poli. Navíc v průběhu doby došlo k zásadní proměně termínu – jestliže původně se jednalo o pokus vytlačit mezinárodně rozšířený a víceméně synonymní výraz naivní, později ho používal jako střešový výraz pro různé proudy neprofesionálního umění (naivní umění, art brut, ale i outsider art, lidové umění apod.). V posledně jmenované variantě se ho skupinka slovenských teoretiků navazujících na Š. Tkáče snaží udržet i v současnosti. Použití výrazu insitní v názvu už přímo sugeruje autorovy sympatie k poměrně úzkému teoretickému konceptu. V dalším textu pak autor výrazně přebírá názory a postoje Štefana Tkáče, přestože základy teorie insitního umění se jeví jako značně spekulativní a chatrné. Navíc, jak ostatně naznačuje i jeden z pouhých dvou narátorů využitých autorem, hrály v prosazování konceptu insitního umění klíčovou roli i jiné než umělecké a teoretické důvody.

Určitě by bylo zajímavé sledovat insitní umění jako časově i místně poměrně jasně vymezený pokus, v němž se pozoruhodným způsobem spojují různé faktory umělecké se společenskými a dobovými politickými vlivy, bohužel autor se tímto směrem nevydal a naopak sám se intenzivně zastává termínu insitní a dokonce se i v jednom z rozhovorů zdá, že ho chce, byť třeba trochu podvědomě, vnutit i narátorovi (sběrateli K. Konečnému). Velkou část práce tvoří prezentování a vymezování insitního umění zcela podle Tkáčových teoretických konceptů, aniž by k nim autor zaujal dostatečný odstup. Velmi detailně jsou také rozebrány všechny ročníky Trienále insitného umenia v Bratislavě v šedesátých a sedmdesátých letech stejně jako jednotlivá čísla periodika Bulletinu INSITA vydávaného Slovenskou národní galerií v Bratislavě. Následuje kapitola věnovaná dobovým ohlasům insitního umění v tisku, která se opírá velmi důsledně o sbírku výstřižkové služby v Slovenské národní galerii.

Autor se opírá především o různé materiály kolem teoretické skupiny vedené Štefanem Tkáčem, ať již se jednalo o archivní materiály, již zmíněné Bulletinu INSITA nebo některé další dobové teoretické texty, včetně těch, které se vracely k odkazu Š. Tkáče v devadesátých letech nebo na něj nějakým způsobem navazují v současnosti. Autor využil i metodu orální historie, podařilo se mu však získat pouhé dva rozhovory – jeden se slovenskou teoretičkou Katarínou Černou, která na práci Š. Tkáče navazuje, a druhý s olomouckým sběratelem „outsider art“ (pojem insitní umění víceméně odmítá) Pavlem Konečným. Bohužel jen v menší míře tyto prameny doplnil další literaturou k problematice naivního umění a dalších podobných směrů ať již z domácí produkce nebo ze zahraničí. Např. je třeba se ptát, proč vůbec nezmiňuje na internetu dostupnou bakalářskou práci Jany Milotové Mezinárodní přehlídka INSITA Bratislava. Proměny v interpretaci a tendencích ve vystavování umělecké tvorby

výtvarně neškolených autor. Brno 2011 nebo studii Arséna Pohribného Naivní umění v časopise Dějiny a současnost z roku 1964 (neuvádí ji ani v bibliografii k tématu).

E. Oberfalcer svoji práci natolik pojal jako teoreticko-umělecký text, že počítá s poměrně velmi dobře poučeným čtenářem, takže například necítí potřebu např. v poznámkách přiblížit osoby tvůrců nebo teoretiků, o nichž píše. Při pozornosti, jakou věnuje osobnosti Š. Tkáče, poněkud zarazí, že ani jeho životní osudy nějak důsledněji nesleduje, nikde se ani nedozvíme, v jaké instituci působil po svém nuceném odchodu ze Slovenské národní galerie. Rušivě přitom působí skutečnost, že se dopouští při psaní jmen překlepů a chyb. Např. na s. 33 překřtil Naděždu Melnikovou-Papouškovou na Naděždu Melnikovou-Pelikánovou, Anatole Jakovského někdy označuje jako Jackovského (čímž dochází k záměně s polským etnologem a teoretikem umění Aleksandrem Jackowským. Překlepy a chyby se objevují i v dalších pasážích. Rušivě působí také používání chybných názvů zemí jako Holandsko nebo Anglie. Pokud se týká citací, dopouští se jistých nepřesností v citacích denního tisku a to jak v poznámkovém aparátu, tak v seznamu literatury.

Autor jen velmi nerad opouští tezi, že k zaražení velkolepého projektu Trienále insitního umění v Bratislavě a vydávání Bulletinu INSITA došlo primárně z ideologických důvodů, přestože tomu prameny nijak nenasvědčují. Naopak příliš nerozpracovává daleko pravděpodobnější varianty jako ekonomické příčiny a konkurence podobně nákladné a monstrózní přehlídky BIB (Bienále ilustrace – Bratislava).

Bohužel autor nedokázal udržet odstup od tématu, což mu podle mého názoru značně znemožnilo správně uchopit celou problematiku. Přesto však dokázal nashromáždit značné množství údajů k zajímavému pokusu o vytvoření mezinárodního centra naivního umění v Bratislavě na konci šedesátých a zejména na začátku sedmdesátých let 20. století, na němž můžeme pozorovat dobovou snahu o zviditelnění Slovenska a slovenské kultury v mezinárodním kontextu, snahu, která alespoň zpočátku byla podpořena nemalými finančními prostředky i určitou politickou podporou. Důvody krachu celého projektu se autorovi příliš osvětlit nepodařilo, i když i k němu našel řadu zajímavých údajů. Pro práci by bylo velmi užitečné, kdyby autor provedl i další fázi výzkumu, jak to naznačuje v závěru. V současném stavu doporučuji hodnotit práci známkou dobře, pouze v případě mimořádně zdařilé obhajoby by bylo možno zvážit stupeň velmi dobře.

Doc. PhDr. Martin Franc, Ph.D.